МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

МОВА І ПРАВО: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗУМІННЯ, ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА

Матеріали XI Міжвузівського курсантсько-студентського круглого столу (28 жовтня 2025 року)

Одеса – 2025

УДК: 811.161.2:372.461

Мова і право: лінгвістичний аспект розуміння, тлумачення та застосування права: матеріали XI Міжвузівського курсантсько-студентського круглого столу (28 жовтня 2025 року). Одеса: ОДУВС, 2025. 291 с.

ОРГКОМІТЕТ КРУГЛОГО СТОЛУ

Голова:

Корнієнко М.В., перший проректор, д.ю.н., професор

Члени оргкомітету:

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової роботи, к.ю.н., доцент

Подлісецька О.О., доцент кафедри мовної підготовки, к.філол.н., доцент

Ситько О.М, завідувач кафедри мовної підготовки, к.філол.н., доцент

Тягнирядно Є.В., доцент кафедри мовної підготовки, к.пед.н., доцент

Шаповаленко Н.М., доцент кафедри мовної підготовки, к.філол.н., доцент

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ВОЇНІВ, ВОЛОНТЕРІВ І ПОЛІТИКІВ

Тягнирядно Євгенія
доцент кафедри мовної підготовки
кандидат педагогічних наук, доцент
Одеський державний університет внутрішніх справ

Ораторське мистецтво воїнів, волонтерів і політиків у сучасному українському суспільстві виступає однією з ключових форм комунікації, адже саме публічне слово сьогодні здатне впливати на моральний стан людей, мобілізувати ресурси, формувати ідентичність та сприяти збереженню суспільної солідарності. У час війни воно стає не лише інструментом переконання, як це трактувала ще класична риторика Арістотеля чи Цицерона, а й засобом виживання спільноти, способом підтримати віру, надію та довіру. Відомо, що Арістотель визначав основу промови через етос, пафос і логос, тобто довіру до мовця, емоційний вплив і логічні аргументи. Сучасні риторичні теорії, зокрема праця Ш. Перельмана та Л. Ольбрехтс-Тітекі «Нова риторика», підкреслюють, що головним чинником переконання є не лише логіка аргументації, а й відповідність її очікуванням слухацької аудиторії. У політичній комунікації значний вплив мають символи та фрейми, які задають рамки сприйняття реальності. Це дає змогу зрозуміти, як саме відмінності в ораторському мистецтві воїнів, волонтерів і політиків пояснюються різними функціями їхнього мовлення та контекстами, у яких вони виступають.

У мовленні воїна визначальним є етос, побудований на безпосередньому досвіді та факті участі в бойових діях. Коли військовий звертається до побратимів чи до суспільства, його слова набувають сили саме тому, що він говорить від імені тих, хто ризикує життям. Пафос таких промов нерідко пов’язаний із образом захисту рідної землі, боротьби за життя і свободу, з мотивами втрат і героїзму. Логос у мовленні воїнів часто виражається у вигляді конкретних фактів -повідомлень про ситуацію, закликів до допомоги, пояснень причин тактичних рішень. Для таких промов характерні стислість, виразність, емоційна насиченість, використання метафор та звертань, що підкреслюють колективний характер боротьби («ми» проти «вони»). Важливим є те, що навіть у

воєнних умовах мовлення воїнів не повинно переходити межу етичності: як зазначає

О. Пономарів, мовна культура зобов'язує уникати ненормативної лексики, мови ненависті та дезінформації, адже тільки так можна зберегти довіру слухачів [2].

Як приклад можна назвати українських військових, чиї публічні виступи чи звернення справили значний вплив завдяки їхній ораторській майстерності:

Святослав «Калина» Паламар – заступник командира 1-го корпусу Нацгвардії «Азов». В інтерв'ю він розповідав про оборону Маріуполя, «Азовсталь» і підкреслював значення морального духу захисників. Його слова про те, що інформаційні листи (ручні звернення) «розходилися як пиріжки», про те, що навіть маленькі жести підтримки бувають надзвичайно важливими – це приклад того, як через прості, але щирі слова можна сильно мотивувати.

Денис «Редіс» Прокопенко – командир полку «Азов». Його звернення під час оборони Маріуполя, коли він говорив, що бійці «не збираються здавати Маріуполь і битимуться до останнього», «в очах» солдат він не бачить страху – це сильна мотиваційна промова, що надихала і підтримувала бойовий дух.

Сергій Волина, командир 36-ї окремої бригади морської піхоти, закликав до деблокади Маріуполя, вказуючи на критичність ситуації, звертався з проханням до влади та суспільства діяти швидко, наголошував на важливості рішучості. Його звернення підсилюють відчуття невідкладності та відповідальності.

Руслан Хомчак – головнокомандувач ЗСУ. У своїх зверненнях Хомчак підкреслює не лише стратегію й військову необхідність, а й моральну сторону боротьби – обов'язок, єдність, значення кожного захисника. Наприклад, під час зустрічей з бригадами він дякував особовому складу, говорив про спільну силу, про те, що бій – це не лише за кордони, а й за гідність.

Волонтерське мовлення, на відміну від воєнного, має на меті не лише засвідчення власної позиції, а й мобілізацію ресурсів. Волонтер як оратор повинен уміти переконати громаду допомогти, знайти правильні слова, щоб викликати співчуття й водночас довіру. Його етос базується на прозорості, чесності та відданості справі; пафос – на апеляції до солідарності, до морального обов'язку підтримати ближнього; логос – на фактах, звітах, статистиці, що підтверджують ефективність роботи. Як слушно зауважує Н. Голуб,

риторика волонтерських звернень має поєднувати емоційність і точність, адже надмірна патетика без конкретних доказів може викликати недовіру, а суха статистика без емоційного тла – залишитися непоміченою [1]. Тому волонтерська риторика є унікальною сферою, де поєднуються публічна емоційність і звітна конкретність. Мовна культура в цій сфері має особливе значення, оскільки прозорість і точність слова напряму впливають на готовність суспільства підтримувати волонтерський рух.

Волонтери часто виступають у медіа, у стрімах, зверненнях на збір коштів чи речей – і часто це критично впливає на суспільну мобілізацію та підтримку армії.

Одним із прикладів є Павло Чабан, Сергій Притула – вони не військові, але волонтери/громадські діячі, чиї публічні звернення й кампанії значно мотивують, збирають ресурси та увагу до потреб фронту.

Політична риторика, на відміну від воєнної та волонтерської, є найбільш інституціоналізованою та водночас найбільш підданою критиці. Політики за допомогою слова легітимують свої дії, формують колективну ідентичність, задають напрями суспільного розвитку. Етос політика будується на його репутації, посадах, здатності представляти інтереси громади. Пафос промов може апелювати як до надії, так і до страху чи гордості; логос найчастіше виражений у програмах, статистичних даних, конкретних політичних аргументах. Однак, як зазначає М. Едельман, політичне мовлення часто має символічний характер: воно створює відчуття дії там, де реальних результатів ще немає. У цьому полягає небезпека маніпуляцій, адже через використання риторичних фреймів, метафор чи евфемізмів політики можуть замінювати зміст формою, підмінювати реальні факти уявними.

Саме тому аналіз політичної риторики є важливою частиною роботи науково-педагогічного складу, які повинні навчати студентів розпізнавати мовні маніпуляції, критично ставитися до публічних промов і розуміти, що слово здатне не лише пояснювати, а й приховувати.

Порівняльний аналіз показує, що ораторське мистецтво воїнів, волонтерів і політиків має спільні риси, але реалізується у різних функціональних контекстах. Спільним є значення етосу: довіра до воїна ґрунтується на його досвіді й ризику, до волонтера – на прозорості та жертовності, до політика – на авторитеті та

легітимності. Пафос у кожному випадку виражений по-різному: у воїна – через героїзм і жертовність, у волонтера – через солідарність і співчуття, у політика – через страхи, надії й образ майбутнього. Логос у воїнів здебільшого наративний, побудований на особистих свідченнях; у волонтерів – прагматичний і фактологічний; у політиків – програмний і статистичний. Етичні виклики також відрізняються: для воїнів небезпекою є радикалізація мовлення та поширення ненависті, для волонтерів – підозри у непрозорості, для політиків – маніпулятивність і зловживання символами.

Отже, слово в сучасному суспільстві стає потужним засобом не лише впливу, а й консолідації. Воїн через промову утверджує мужність і захищає гідність народу, волонтер – мобілізує на спільну дію й підтримку, політик – визначає напрями суспільного розвитку. Для викладача-філолога це відкриває широкі можливості для формування риторичної компетентності студентів: аналіз реальних промов, розпізнавання риторичних стратегій, розвиток умінь етичного й відповідального мовлення. Як наголошує В. Сухомлин, риторика в освіті повинна не лише передавати техніку красномовства, а й виховувати моральну відповідальність за сказане слово [3]. У наш час, коли інформаційний простір часто стає полем боротьби, особливо важливо навчати майбутніх фахівців розуміти силу промови, критично сприймати її й самим творити комунікацію, яка підсилює довіру й об’єднує суспільство. Саме ораторське мистецтво воїнів, волонтерів і політиків демонструє, що слово може стати не менш важливим інструментом захисту та розвитку держави, ніж зброя чи економічні ресурси.

Література

1. Голуб Н. Б. Риторика: навч. посіб. Київ: Академія, 2011. 400 с.
2. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 2008. 105 с.
3. Сухомлин В. А. Риторика в юридичній освіті. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 267 с.